

Förtydliganden om "promsen" och några alternativ

Göran Normann frågar varför inte den allmänna produktionsfaktorskatten, promsen, skulle vara inflationsdrivande på samma sätt som momsens, vilket Carl Johan Åberg menar i Ekonomisk Debatt 2/79. Normann anser att Staffan Viottis ledare i samma nummer är starkt missledande, eftersom den bortser från promsens effekter på nyinvesteringarna. Viotti svarar på kritiken □

I förra numret av Ekonomisk Debatt presenterade Carl Johan Åberg socialdemokraternas förslag till en allmän produktionsfaktorskatt, i debatten kallad proms.

I samma nummers huvudledare med den förpliktande rubriken "Sanningen om promsen" gör Staffan Viotti ett försök att ge "en rättvisande bedömning" av förslaget. Tyvärr är resultatet starkt missledande.

Som framgår av Åbergs artikel är s-förslaget till sin tekniska innebörd tämligen enkelt och rättframt. Det innebär i grova drag att man sammanför underlaget för arbetsgivaravgifterna med underlaget för bolagsskatten (om än i modifierad form) och sätter en enhetlig skattesats på denna "nya" bas.

Viottis slutsats "att promsen i princip inte är något annat än den moms vi redan har" är grovt felaktig. Detta inses kanske lättast genom erinran om att vår nuvarande moms är en *konsumtionsskatt*. Beteckningen mervärdeskatt eller, med en annan term, förädlingsvärdeskatt är egentligen missvisande, eftersom underlaget för momsens på företagsnivå endast under mycket speciella omständigheter sammanfaller med företagets (netto-)förädlingsvärde. Regeln är att momsens un-

derlag är lägre. Promsens underlag däremot sammanfaller (nästan) med de enskilda företagets nettoförädlingsvärden. Denna skatt utgår på företagets ersättningar till de primära produktionsfaktorerna arbetskraft och kapital. Dessa ersättningar representerar faktorinkomster för hushållssektorn. Därför kan promsen karaktäriseras som *en form av inkomstskatt*, som alltså belastar konsumtion och nettosparande eller, om man så vill, konsumtion och nettoinvesteringar. Med detta konstaterande är den verkligt fundamentala skillnaden mellan moms och proms fastställd.

Av det hittills sagda har det framgått att promsen också har ett bredare underlag än arbetsgivaravgifterna. Det sakligt sett viktigaste argumentet för en proms jämfört med moms eller arbetsgivaravgifter är fördelningspolitiskt. De bägge existerande skatterna anses vanligen drabba låginkomsttagare hårdare än höginkomsttagare och har under hela 1970-talet kritiserats för detta. Det är förslagsställarnas förhoppning att man med promsen skall kunna undgå denna effekt.

Promsen kan, som sagt, karaktäriseras som en allmän produktionsfaktorskatt. Detta begrepp är inte entydigt. Det förefaller dock bland experter råda enighet om att företagets kostnader för insatser som halvfabrikat och material liksom avskrivningar inte skall skattebelastas. Kvar som underlag blir följaktligen företagets nettoförädlingsvärden. Ser vi till ekonomin som helhet täcker då skatten nettonationalprodukten eller, vilket är samma sak, hela nationalinkomsten.

Alternativ till promsen

Nu finns det emellertid vid sidan av promsen andra möjligheter att utforma en allmän produktionsfaktorskatt som i stort sett täcker nationalinkomsten. Några av dessa har också diskuterats i massmedia under senare tid.

Eftersom det knappast kan betraktas

som självklart att den variant som kommit att kallas proms är det bästa alternativet är det angeläget att en förutsättningslös diskussion kring dessa frågor hålls vid liv ännu ett tag. Tillsättandet av den statliga bruttoskattekommittén torde också bidra till detta, även om den fått mycket kort tid på sig.

Själv har jag inom ramen för allmän produktionsfaktorbeskattning pekat på två alternativ till promsen, nämligen

a. en till nyinvesteringar breddad moms, som i likhet med den nuvarande påfors import och avlyftes från export. Denna reformerade moms skulle bättre göra skäl för beteckningen mervärdeskatt (förädlingsvärdeskatt) därför att den, med undantag för exportföretag, skulle omfatta hela nettoförädlingsvärdet. För att skilja den från nuvarande "konsumtionsmoms" (K-moms) kallas den ofta för "inkomstmoms" (I-moms).

b. en strikt proportionell personlig bruttoskatt som *komplement* till nuvarande personliga inkomstskatt. Ett centralt drag i denna tilläggsskatt är att avdragsmöjligheterna starkt begränsas. En möjlighet vore att fastställa underlaget som nuvarande beskattningsbar inkomst plus avdrag från tjänst, allmänna avdrag, grundavdrag och extra avdrag. Avdrag för underskott i förvärvskälla bibehålles av principiella skäl. Vid beräkning av tilläggsskatten medges avdrag för den statliga och kommunala inkomstskatt som beräknas enligt nuvarande principer. Innebörden av att bruttoskatten tas ut på vad som för närvarande brukar kallas inkomst efter skatt är att den *enhetliga* skattesatsen fritt kan varieras utan att den samlade brutto- och nettoinkomstskattens progressivitet behöver påverkas. Detta förhållande skulle, som jag utvecklat i andra sammanhang, öka inkomstskattens användbarhet i den ekonomiska politiken.

Utrymmet medger inte att jag här närmare utvecklar argumenten för och emot de olika alternativen. Jag skall därför i fortsättningen begränsa mig till ett par aspekter som rönt särskild uppmärksamhet i den senaste debatten. I anslutning till en kort precisering av K-moms och I-

moms tar jag upp övervälringsproblematiken. Därefter diskuteras de fördelningspolitiska effekterna på lång sikt.

Övervälringsproblematiken

Ett försök att mer precist relatera I-moms till K-moms och proms kan ta sin utgångspunkt i följande två definitioner på ett företags nettoförädlingsvärde ($NF_1 = NF_2$).

$NF_1 =$ Försäljningsvärde - kostnader för material och halvfabrikat - avskrivningar

$NF_2 =$ Kostnader för arbetskraft + ränteutgifter m m + bruttovinster - avskrivningar

Promsens underlag utgörs av NF_2 , dock med undantag för posten ränteutgifter m m. För ett företag som avsätter sina produkter på hemmamarknaden är K-momsens underlag lika med NF_1 minus kostnader för nyinvesteringar. Ett exportföretag får i nuvarande moms dessutom göra avdrag för exporten. Importerade varor av alla slag påfors skatt.

Den speciella teknik som används för momsen anses leda till att en momshöjning höjer priserna på samtliga varor i samma mån. En förutsättning för detta är den nämnda behandlingen av export och import. Basens konstruktion garanterar vidare att företagens samtliga varuinköp undgår beskattning, vare sig den är för investeringsändamål eller annat. Kvar står som enda effekt skärpt beskattning av hushållens privata konsumtion.

Mot bakgrund av denna orientering om K-momsen torde det vara lätt att se det med promsen jämförbara momsalternativet, nämligen I-momsen. Där medges inte avdrag för nyinvesteringar men i övrigt bibehålles K-momsens principer. Såväl privat konsumtion som nyinvesteringar i Sverige kommer att skatobelastas. Den speciella behandlingen av varor som passerar gränsen underlättar skattens övervälring framåt på priserna. Företag i internationell konkurrens undgår därmed en annars betydande risk för lönsamhetsförsämring på kort sikt. En viss konkurrensförsämring in-

träffar dock trots allt beroende på att företagens produktionskostnader ökat genom fördyrade nyinvesteringar i den egna verksamheten.¹

Promsens övervärtrings effekter på kort sikt torde i princip vara helt annorlunda. Denna skatt belastar företagens kostnader och vinster. De utlandskonkurrerande företagen kan inte utan konsekvenser för omsättningen höja sina priser. Därför innebär en höjd proms, allt annat lika, sänkt lönsamhet och försämrad avkastning för företagens ägare. Företag i den skyddade sektorn, där möjligheterna till prisanpassningar är större, gynnas relativt de utlandskonkurrerande. På längre sikt kan man räkna med att promsen övervältras på löntagarna via dämpad tillväxt i reallönerna.

I valet mellan I-moms och proms har socialdemokraterna stannat för den senare. Riskerna för svårartade allokeringseffekter vid promshöjningar i recessioner och normala konjunkturlägen säger man sig vilja eliminera med institutionella arrangemang. Realismen i detta kan naturligtvis diskuteras, men jag nöjer mig här med att peka på argumentet. Ett viktigt motiv för ställningstagandet är att man i inflationsstider bör undvika skatter som med stor visshet höjer priserna, vilket skulle ske med en I-moms. Det framhålls att den skattebetingade engångshöjningen i prisnivån via automatiska ökningar i tex pensioner och via kompensationskrav från löntagarna kan pressa upp prisnivån ytterligare. Skattehöjningen skulle därmed ge ytterligare bränsle åt inflationsbrasan. Även om automatikargumentet i och för sig är riktigt kan oron på denna punkt vara överdriven. Det är ju ett etablerat synsätt att en momshöjning, trots den initiala priseffekten, från efterfrågesidan verkar dämpande på inflationsförväntningar och därmed på realiserad inflation. Bekymret är alltså att momshöjningen från kostnadssidan, dvs via kompensationskrav från löntagarna, kan motverka denna effekt. Men om nu förtroendet för löntagarorganisationernas samhällsansvar är så stort när det gäller att beakta promshöjningar i avtals-

rörelser, varför skulle då detta beteende svikta vid samhällsekonomiskt motiverade höjningar i en I-moms?

De långsiktiga fördelningsverkningarna

Man kan vad beträffar ett litet land som Sverige med stort internationellt beroende, finna starkt stöd för hypotesen att valet av skattesubjekt är av stor betydelse för de fördelningspolitiska verkningarna på längre sikt av skatter i olika skepnader på produktionsfaktorn kapital.

Om en sådan skatt läggs på företag i form av ränte- och/eller vinstbeskattning alternativt investeringsbeskattning är det nämligen sannolikt att bördan på lång sikt övervältras på löntagarna via sänkta reallöner. En personlig skatt på kapitalinkomster eller sparande bärs emellertid med större sannolikhet av dem som betalar den. Orsaken är att företagskapital är lätttrörligt över gränserna medan fysiska personer är trögtrörliga.

En viktig slutsats av detta är att de önskade fördelningspolitiska effekterna av allmän produktionsfaktorbeskattning riskerar att utebli om skatten tas ut av företag. Detta är ett av skälen till att jag i olika sammanhang pekat på den personliga bruttoskatten som ett alternativ. En satsning på detta alternativ skulle också innebära ett brott i den av flera skäl betänkliga tendensen mot att öka inslaget av företagsanknuten beskattning i Sverige. Problematiken kring vår nuvarande inkomstskatt kräver för sin lösning inte denna utväg.

Fil dr *Göran Normann*
Industriens Utredningsinstitut

¹ Något som kan ha bidragit till en viss förvirring i debatten är att promsen då och då analyserats just som en I-moms utan "gränskorrigeringar". Det är emellertid ett faktum att promsen i stort sett är likvärdig med en I-moms som inte avlyfts export och inte påfors import.

Referenser

Normann, G., och Sodersten, J., [1978], "Skattepolitisk resursstyrning och inkomstutjämning." Industriens Utredningsinstitut. (Särtryck av två bilagor till Företagsskatteberedningens slutbetänkande SOU 1977:87.)

Normann, G., [1979], "Om behovet av en allman

produktionsfaktorskatt". Industriens Utredningsinstitut. Småtryck nr 94. (Ur Skattenytt 1979:3.)

Viotti, S., [1979], "Sanningen om 'promsen'" *Ekonomisk Debatt* årg 7, nr 2

Åberg, C. J., [1979], "Varför en skatt på produktionen?" *Ekonomisk Debatt* årg 7, nr 2